

Литература

1. Совершенствование учета затрат на производство и анализ себестоимости продукции на предприятии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/171371/1/6-11.pdf>
2. Затраты на производство и реализацию продукции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://surl.li/qr1pm>

Меиржанова М.К., Мусахметова Н.О., 3 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекшісі - э. ғ.м., оқытушы Касымханова Г.С

КІРІСТЕР МЕН ШЫҒЫСТАР – ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІҢ НЫСАНЫ

Қазіргі таңда ел экономикасында жаңа кәсіпкерлік қызметтердің пайда болуы бастауына сәйкес әрбір мекеменің, кәсіпорынның және фирманың табыстарымен шығыстары бухгалтерлік есеппен байланысты есептеліп отырады. Кірістің сан қырлы мәні, маңызы экономикалық нарық шаруашылығының негіздеріне көшуіне қарай күшейе түсуде.

Оның маңызы - барлығымыз білетіндей, әрбір кәсіпорын өзінің өндіретін өніміне, немесе қызмет түріне байланысты шығындала отырып кіріс көзін көру. Кірістер мен шығыстар туралы есептілік мекеменің қаржы шаруашылық қызметінің қорытындыларын көрсетеді және келесі мақсаттар үшін қолданылады:

1. Инвесторлар мен кредиторларға қажетті ақпараттарды дайындайды.
2. Ақшалай ағымның өзгерісін болжайды.

Жалпы кірістер болып - белгілі бір мекеменің немесе кәсіпорынның күнделікті өндірістен түсетін пайдасын қарастырамыз, ал шығыстар - осы өндірістен өнім, яғни пайда алу үшін жұмсалған шығындары және де ол өндіріске қажетті құрал - жабдықтары, материалдар және шикізат т.б. жұмсалынатын қаржылай активтер болып табылады. [1]

Шығындар – бұл шаруашылық жүргізуші субъектіге тиесілі келісімшарттар және оқиғалардың нәтижесінде, сонымен қатар шығынның немесе акционерлік капиталды үлестірудің нәтижесі болып табылатындарын қоспағанда субъектіге әсерін тигізетін барлық басқа да мәмілелер, оқиғалар мен жағдайлар нәтижесінен капиталдың азаюы. Табыстар мен шығыстар негізгі және негізгі емес қызметтерден алынады.

Кірістер мен шығыстарды есепке алу - бұл ұйымдағы кірістер мен шығыстардың түсуіне байланысты барлық қаржылық операцияларды жүйелеу және тіркеу жүзеге асырылатын кешенді процесс. Ол кәсіпорынның қаржылық жағдайы мен тиімділігі туралы ақпараттың дұрыстығы мен уақтылығын қамтамасыз ете отырып, қаржылық қызметті есепке алуға және бақылауға бағытталған.

Жалпы табыс пен кезең шығыстары арасындағы айырым негізгі қызмет бойынша сальдоланған қаржылық нәтижені қамтып көрсетеді. Негізгі қызметтен алынған табыс (немесе зиян) пен негізгі емес қызметтен алынған табысты көрсетеді. Одан корпоративтік табыс салығы шегерілгеннен кейін, салық салынғаннан кейінгі кәдімгі қызметтен алынған табыс болады.

«Қаржылық есептілікті дайындау және ұсыну» тұжырымдамасында активтердің сапасын жақсарту немесе капиталға қатысушылардың жарналарымен байланысты емес меншікті капиталдың өсуіне әкелетін міндеттемелер мөлшерін азайту түрінде есепті кезеңдегі экономикалық пайданы ұлғайту ретінде анықталады.

Кәсіпорындарда табысты үлестіру және пайдалану тәртібі оның жарғысында тіркеліп қойылады және оны кәсіпорын басшысы бекітеді. Тиімділік деп кәсіпорын қызметі тиімділігінің ең басты экономикалық көрсеткіші аталады. Оның екі түрі бар:

1. кәсіпорынның тапқан табысының өндірістің негізгі және айналмалы қорларының құнына қатысы;

2.кәсіпорынның тапқан табысының сатылған өнімнің өзіндік құнына қатысы.

Кірістерге өз ішінде түсім және өзге де кірістер кіреді. Түсім - бұл ұйымның тұрақты қызметі барысында пайда болатын және әртүрлі терминдермен белгіленуі мүмкін кірістер, мысалы: сатудан түскен түсім, сыйақы, пайыздар, дивидендтер және роялти.

Кесте 1

ЖШС «Monshaq» әшекей бұйымдар өндірісі бойынша түсім мен шығыстары туралы бағалық икемділік коэффициенттері

Өнім түрі	Баға, мың тг	Сұраныс көлемі, дана	Шама, мың тг		
			Түсім	Шығын	Табыс
Алқа	8,135	53	431,155	232,150	199,005
Жүзік	8,512	92	783,104	393,652	389,450
Сырға	9,512	87	827,544	423,652	403,892
Білезік	12,012	20	240,240	123,652	116,588

Мәліметтер кәсіпорынның осы бұйым түрін өндіру көлемін ұлғайтуға және оның бағасын біршама төмендету арқылы нарыққа кіруге мүмкіндігі жоғары екенін көрсетеді. [2]

Қорытындылай келе, әрбір кәсіпорын үшін өзінің кіріс және шығысын талдау өте маңызды. Кірістер мен шығыстар туралы есеп мерзімді есептілікте міндетті түрде болатын есептіліктің негізгі нысандарының бірі болып табылады. Дәл осы есепті күндегі кәсіпорынның қаржылық жағдайын, сондай-ақ есепті кезеңде қол жеткізген қаржылық нәтижелерін көрсетеді.

Пайда мен залалдар туралы есеп кіріс пен шығыстарды абсолютті шамалар ретінде көрсетіп қана қоймайды, сонымен қатар қаржылық нәтиженің құрамдас бөліктерін талдауға мүмкіндік беретін кірістілік туралы ақпаратты қамтиды. Нарықтық экономика жағдайында кәсіпорынның экономикалық дамуының негізі-кәсіпорынның таза кірісі оның қызметінің тиімділігінің маңызды көрсеткіші болып табылады.

Әдебиеттер

- 1.Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы №234 Заңы <https://adilet.zan.kz>
2. Кеулімжаев Қ.К., Әжібаева З.Н., Құдайбергенов Н.А. «Бухгалтерлік есеп»

Наурызбай Е.Қ., Омарова Н.Б. 1 курс (Қарағанды Букетов университеті)
Ғылыми жетекші: Темирбекова Л.А.

ҚАРЖЫЛЫҚ ҮЙЛЕСІМДІЛІК: МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРЫЗДЫ ТАЛДАУ

Мемлекеттік қарыз - бұл кез-келген мемлекеттің қаржы жүйесінің негізгі элементтерінің бірі, ол Үкімет қабылдаған және несие берушілерге белгілі бір мерзімде қайтаруға міндеттелген қарыз қаражаттарының көлемін көрсетеді. Жаһандық деңгейде мемлекеттік қарыз деңгейі елдің экономикалық тұрақтылығының маңызды көрсеткіші болып табылады және оны талдау мемлекеттің қаржылық денсаулығын бағалауға және қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін қажетті шараларды қабылдауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қарыздар туралы алғашқы белгілі жазбалар Ежелгі Рим мен Грецияға қатысты, онда үкіметтер өздерінің әскери жорықтарын қаржыландыру және экономикалық дамуды қамтамасыз ету үшін жеке адамдардан немесе басқа мемлекеттерден қаражат алды. Содан кейін мемлекеттік қарыздар күш пен ықпал ету құралы рөлін атқарды, ал қарызды қайтармау ауыр зардаптарға, соның ішінде соғыстар мен саяси дағдарыстарға әкелуі мүмкін.